

Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu *

Kamil TUZGÖL**

Özet

1901-1981 yılları arasında yaşayan Fransız psikanalist Jacques Lacan Sigmund Freud'un psikanaliz kuramına felsefi bir bakış açısı kazandırması ve yapısalcı dilbilimine olan yakınlığı ile ön plana çıkan bir kuramcıdır. Psikanaliz ile dilbilimi çalışmaları arasında ilişki kuran Lacan'ın psikanalitik kuramının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen ve bilinçdışıyla ilişkin olan yaklaşımını "Bilinçdışı bir dil gibi yapılanmıştır" cümlesi ile ifade etmiştir. Kendi psikanaliz çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak da adlandıran ve psikanalitik kuram içerisinde felsefi süreçlere yakınlığı ve özneye bakış açısının farklılığı ile öne çıkan Lacan, kuramında, kendilik psikolojisinin benlik ve kendiliği; bilinçdışı, altbenlik ve özne aleyhine yapılanmış bir tasarım olarak gördüğünü ifade eder. Ve bu bakış açısı nedeni ile de kendilik psikolojisinin belli bir insan modelini tasarladığını ve bu tasarım insan modeline ulaşmaya çalıştığını düşünmektedir. Kuramını bu anlatılan duruma karşı bir yanıt olarak oluşturmuştur.

Lacan, Freud'un çalışmalarında kullanmış olduğu benlik (Ich) olarak adlandırdığı kavramı özne olarak yorumlamıştır. Bu ortaya koyduğu farklılığın amacını Freud'un çalışmalarının Freud sonrası dönemin ego psikolojisi çalışmaları ile arasındaki farkı ortaya koyma çabası olarak ifade edebiliriz. Lacan, döneminin birçok diğer psikanalistinin ve benlik psikologlarının çalışmalarında amaçladıklarının benliği, yaptıkları analizlerle güçlendirmeye çalıştıklarını ve Lacan'ın ortaya koyduğu şekli ile özneyi, kendi bilinçdışı arzusuna yabancılaştıran, bir hayal ürünü ve öteki ile inşa olan yansıtımlı bir sürecin içerisinde değerlendirdiklerini ve çalıştıklarını ifade etmiştir. Lacan'ın çalışmaları ile ayrıca, arzu, jouissance, öteki (autre), Öteki (Autre), bilinçdışı özne, nesne a, ayna evresi gibi terimler ve çalışma alanları da oluşmuştur. Bu sunum ile ruh sağlığı alanında çalışan meslek profesyonellerine, psikanalitik kurama ve kendilik psikolojisi alanına felsefi ve dilbilimsel anlamda yeni bakış açısı ortaya koyması bağlamında Lacanyen psikanalitik kuramın genel yaklaşımlarının paylaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arzu, Ayna Evresi, Kendilik Psikolojisi, Özne, Psikanaliz

Lacanian Psychoanalytical Theory and the Position of Subject

Abstract

Lived between 1901-1981, Jacques Lacan is a theoretician who is known for providing a philosophical perspective to Sigmund Freud's psychoanalytical theory and who is also known for his affinity with structural linguistics. Drawing a connection between psychoanalysis and linguistics, Lacan expressed his approach to the unconscious as "The unconscious is structured like a language" which is accepted as one of the key principles of Lacanian psychoanalysis.

* Çalışmanın bir bölümü, I.Ulusal Bütüncül Psikoterapi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**M.D, Ph.D, Dr. Kamil TUZGÖL Özel Muayenehanesi, drkamiltuzgol@hotmail.com

Calling his own studies of psychoanalysis as a return to Freud, Lacan argues that psychology of selfhood sees ego and selfhood as a design constructed against unconscious, alter ego and subject. Thus, he thinks that the psychology of selfhood has designed a certain human modal due to this viewpoint, and that it tries to reach this designed human modal. He has constructed his theory as a counter-response to this situation.

Lacan interpreted Freud's concept "Ich" as subject. We can think of the aim of this difference as an attempt to set himself apart from the ego psychology studies of post-Freudian time and Freud's studies. Lacan expressed that many other psychoanalysts and ego psychologists of his time aimed to strengthen the ego through their analyses, and that they evaluated the self as put forward by Lacan within a reflective and imaginary process constructed with the other that alienates the subject to his or her own unconscious. Through Lacan's studies, such concepts and study areas as desire, jouissance, other (autre), Other (Autre), unconscious subject, objet petit a, and the mirror stage. With this presentation, the aim is to share the general approaches to Lacanian psychoanalysis in order to put forth a new perspective in terms of philosophy and linguistics to the field of ego psychology as well as to the theory of psychoanalysis for professionals working in the field of mental health.

Keywords: Desire, Mirror Stage, Self Psychology, Subject, Psychoanalysis

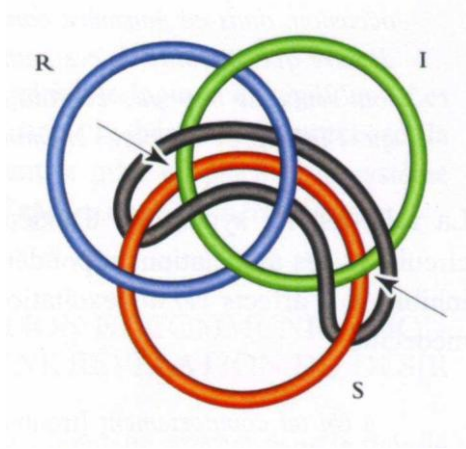
Giriş

Jacques Lacan ve Kendilik

Lacan Sigmund Freud'un kuramına felsefî bir dayanak kazandırması ile ön plana çıkan bir kuramcıdır. 1901-1981 yılları arasında yaşayan Fransız psikanalist, felsefî ve entelektüel yapısı ile de ön plana çıkar. Çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak ifade eder. Ve kuramında, benlik psikolojisinin benlik ve kendiliği; bilinçdışı, altbenlik ve özne aleyhine yapılanmış bir tasarım olarak gördüğünü ifade eder. Ve bu bakış açısı nedeni ile de kendilik psikolojisinin belli bir insan modelini tasarladığını ve bu tasarım insan modeline ulaşmaya çalıştığını düşünmektedir. Ve kendi kuramını bu anlatılan duruma karşı bir yanıt olarak yapılandırmıştır (Parman, 2011).

Lacan kuramında, dönemin benlik psikologları ve diğer ana akım psikanalitik kurama dahil olan psikanalistlerin kendiliği ve özneyi konumlandıkları yer açısından farklı bir bakış açısı sunması ile bilinir. Lacan, kendi çalışmaları ile Freud'un çalışmalarında tam olarak ve açık bir şekilde ortaya koymadığını düşündüğü fakat Freud'un çalışmalarından yola çıkarak detaylandığını söyleyebileceğimiz, imgesel, simgesel ve gerçek düzlemler olarak adlandırdığı terimleri psikanaliz literatürüne ve çalışmalarına kazandırmıştır.

Lacan'ın kuramı, gerçek (real) (R) olarak ifade edilen ve psikoza karşılık gelen bir dönemin yanında nevroza karşılık gelen imgesel düzen (I) ve bireyin toplum ile olan ilişkisine karşılık gelen simgesel (S) denem toplamda üç adet düzen ile meydana gelir. Aşağıdaki şekilde R, I ve S olarak tasniflenen halkalar bu her bir kuramsal yapının her birini ifade eder. Lacan'ın kuramına göre bu üç halkanın kesişimi ise bireyin bağlamlarını ifade etmektedir. Ve bu yapıda var olan gerçek kısım hiçbir zaman tam olarak bilinemez ve tam anlamıyla da hükmedilemez bir durumdadır. Özellikle Lacan kuramında Freud'dan daha farklı olarak ortaya koyduğu kişinin bir parçası olan bu gerçek kısım denebilir (İzmir, 2015).

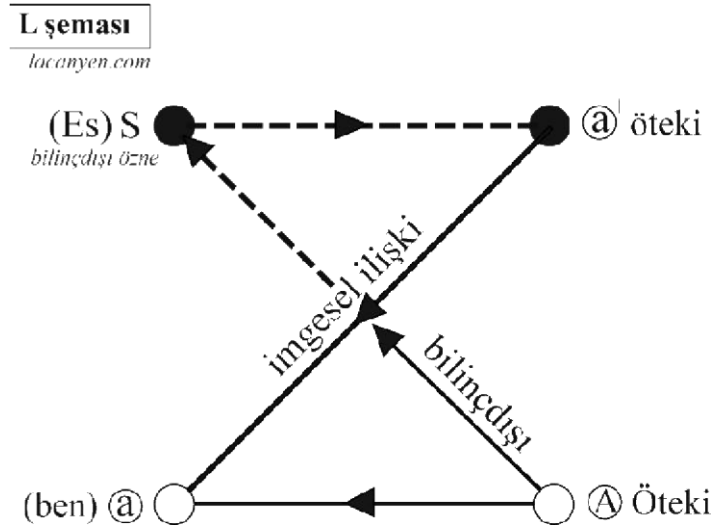

Şekil 1: Lacan'a Göre Gerçek, İmgesel ve Simgesel Düzlemler (<https://sites.google.com/site/arttopologiepsychanalyse/reseau-et-chaine> 'den 06.01.2015 tarihinde 01.22'de erişildi)

Simgesel, İmgesel, Gerçek (symbolique, imaginaire, réel), Lacan'a göre insan gerçekliğinin üç farklı düzlemidir. İnsan'ın ruhsal yapılanması yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere bu üç yapılanmanın kesiştiği ya da düğümlendiği alanda oluşmaktadır (Parman, 2011). Lacan'a göre Freud'un metapsikolojisini tam anlamıyla okuyabilmek ve de Freud'un ifade ettiği ben kavramını tam olarak anlayabilmek için bahsedilen bu üç düzlemi tam olarak anlamak ve özneyi bu üç düzlemi de ele alarak ortaya koymak gerekir (Balkaya, 2013).

Lacan'a göre bu şekilde, R ile gösterilen gerçeğin, gerçeklikten farklı bir şey olduğu ve birbirileri ile karışmaması gerektiği söylenebilir. Gerçek hiçbir zaman tam olarak bilinemeyen ve eksikliğin eksik olduğu bir düzlem olarak söylenebilir. Gerçeğin yaşamımız içindeki tezahürlerine örnek

olarak anne karnındaki bebeğin yaşamını, doğumu ya da ölüm olayını verebiliriz. Gerçeklik ise daha çok imgesel ve simgesel düzlemde yapılanan durumları ifade etmektedir (İzmir, 2015).

Şekil 2: Lacan'ın L Şeması: http://www.lacanyen.com/wp-content/uploads/2016/01/L_şeması-Öteki.png'den 14.01.2015 tarihinde 21.14'de erişildi)

Lacan'da karşılaşılan temel kavramlardan birisi olan öteki (küçük harf ile yazılır) kavramı, Lacanyen öznenin tanımlanması ve konumunun anlaşılması bakımından önem arz eder. Lacan temel eseri olan *Ecrits de Öteki* için "Dilde mesajımız bize Öteki'nden ve (...) tepetaklak gelir." şeklinde bir tanımlamada bulunur ve şu formülasyonu ortaya koyar: "bilinçdışı Öteki'nin söylemidir." Burada anlatılmak istenen dil ile karşılaşılan bir Öteki'nin varlığıdır. Ve bu karşılaşmanın nasıl olduğu Lacan'ın tanımlamış olduğu Ayna Evresi'ni açıklayan L Şeması ile daha iyi anlayabiliriz. L Şeması aynı zamanda Lacan'ın kuramında sıkça karşımıza çıkan "öteki" (küçük harf ile yazılır) ve "Öteki"ni de (büyük harf ile yazılır) içermektedir (Şahin, 2015).

Lacan'a göre bebek annesi ile ayna evresi denen bir dönemi yaşar. Bu dönemde bebeğin kendine yabancılaşması ve özdeşleşmesinin başladığı dönemdir diyebiliriz. Bebek ayna da kendisini ya da kendi aksini görünceye kadar annenin bir uzantısı ya da bir parçası olarak yaşamına devam eder. Kendini besleyen ve koruyan annesi ile bir bütünlük duygusu yaşar. Çizimde gösterilen L Şemasında özne, simgesel döneme girmeden önce yaşadığı dönemi ifade ettiği için, yani kastre edilmiş özneye dönüşmemiş olduğu için üzeri çizilmemiş olarak gösterilir. (sol üst köşedeki gösterim S) S'den a'ya doğru çizilen kesik çizgilerle oluşturulmuş ok bebeğin aynadaki kendi

aksi ile karşılaşmasının sembolize edilmesidir. Bu a' imgesi de sol alt kısımda bulunan ego'nun (ben) üzerine biner. Bu durum şunu ifade etmektedir. O ana kadar kendisini annesinin bir parçası olarak gören bebek, aynadaki aksini görmesi sonrasında kendini bu ayna aksi ile özdeşim kurarak oluşturur. Bu döneme Lacan ayna evresi demektedir (Şahin, 2015).

Lacan'ın doğrudan bir kendilik psikoloğu ya da kuramcısı demek çok doğru bir tanımlama olmaz. Lacan yaşadığı dönem ve Fransa'nın kültürel ortamının da etkisi ile yaşadığı dönemin en önemli düşünce akımlarından yapısalcılığın etkisi altında olduğu düşünülür. Bu bağlamda bu düşünce yapısının etkisi altında kalarak da psikanalizi yeniden yorumladığı söylenebilir. Psikanalizi kuramsal anlamda yaptığı çalışmalar ve tanımladığı bazı yeni terimlerle daha da zenginleştirmiş olduğu söylenebilir. Bu terimlerin başlıcaları, özne, öteki, ayna evresi, imgesel, simgesel ve gerçek düzlemler ve de arzu gibi sayılabilir. Lacan'ın psikanalize yapmış olduğu bu katkılar aynı zamanda ciddi tartışmaların da o dönem kaynağı olmuştur. Sigmund Freud'un 1920'lerde geliştirdiği, "ikinci yerleştirmede (topik)" altbenlik ve üstbenlik arasında bir düzenleyici olarak tanımladığı benliği farklı yorumlar. Lacan benliğin benzerin imgesinden yola çıkarak oluştuğunu öne sürer. 1936 yılında bu durumla ilgili olarak yapmış olduğu çalışmaları topladığı "Özne benliği oluşturan olarak ayna evresi" başlıklı konuşmasını Uluslararası Psikanaliz Kongresinde sunmuştur. Bu durum Lacan'ın kuramında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Gerçekliğe ancak onun imgesi vasıtası ile ulaşılabileceği yönündeki Platon'un yaklaşımından etkilenerek oluşmuş olan bakış açısına göre, birincil narsisizmin dolayısı ile benliğin ilk unsurlarının, dolayısı ile ikincil özdeşleşmelerin oluşumu, ondan ona yansıtılan kendi imgesiyle olmaktadır (Parman, 2011).

Lacanyen Kuram Önemli Kavramlar

İmgesel

Lacan'ın psikanalize getirmiş olduğu yeniliklerden ilki 1936 yılında Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin Marienbad'da gerçekleştirdiği Kongresinde yapmış olduğu "Le stade du miroir" (Ayna Evresi) başlıklı sunum ile olmuştur. "Ayna Evresi" Lacan'ın metinleri arasında en çok alıntılananıdır. Bu metin 1968 tarihinde İngilizceye tercüme edilmiş ve de New Left Review adlı dergide yayınlanmıştır. Bunun sonucu Lacan'ın kuramının film analizi ve kültürel çalışmalarda

yayılmaya da etki etmiştir. Lacan 13 yıllık bir çalışmadan sonra ve daha da detaylandığı düşünülen ve “Ayna Evresini” anlattığı çalışmalarını yine IPA’nın Zürih’teki 16. Kongresinde bir kez daha sunmuştur. Bu metin konusu “ben”in oluşumunun bir kendilik imgesi ile özdeşleşme ve yabancılaşma olarak ifade edilen durumlarla oluştuğunu anlatmaktadır. Lacan meslek yaşamının erken evrelerinden itibaren, ben’i öznellik kavramı içerisinde, öznedenden ayırmak ve bölünmüş ya da “yabancılaşmış” bir yapı olarak belirlemekle ilgili çalışmalar yapmaktaydı. Bu ayrımı yaparken Lacan deneysel psikolojiden felsefeye kadar geniş bir yelpazede geniş bir bakış açısının etkisinde kaldığı ifade edilmelidir. Bu geniş alan içerisinde psikolog Henri Wallon’un yansıtma üzerine çalışmaları, felsefeci Alexandre Kojève’nin tanıma ve arzu üzerine çalışmalarından başka etolog Roger Caillois’nin taklit ile ilgili çalışmaları yer almaktadır (Homer, 2013).

Freud’un “Birincil Narsisizm” dönemine tekabül eden “Ayna Evresi” yaklaşık olarak 6 ila 18 aylık dönemde meydana gelir. Bu dönem gelişimsel olarak, öznenin kendi imgesine aşık olup başkalarına yönelik sevgisinin üzerinden atladığı dönem olarak ifade edilir. “Ayna Evresi”nde Lacan ben’e ve imgesel’e ilişkin psikanalitik kavrayışı ortaya koyarken İmgesel, ben’in dünyasıdır. Aynı zamanda özdeşleşmenin, duyu algısının, bir birlik duygusunun ve de dil edinimi öncesi dönemin evresidir (Homer, 2013).

Simgesel

Lacan çalışmalarında zamanla imgesel düzen dışında insan yavrusunun içine doğduğu toplumsal, kültürel ve dilsel ağlar olarak ifade ettiği simgesel düzenin etkisini ve düzenleyici olarak meydana getirdiği değişiklikleri daha fazla vurgulamaya başladı. Dilin varlığının önemini vurgulayan Lacan bir bebeğin doğumundan önce dilin varlığını özellikle vurgulamıştır. Anne ve babaların doğumdan önce çocukları hakkında konuşmaları, isim koymaları gibi durumlar gelecekle ilgili birçok durumun yapılanması açısından da önem arz etmektedir (<https://ismailhakkialtuntas.com/2014/10/31/yeni-baslayanlar-icin-lacan/>).

Simgesel imgelerin oluşturduğu bir yapı değildir. Sanki bir kumaşın bir ağ üzerinde birbirine benzer kumaş ipliklerinin oluşturduğu bir yapı. Bu yapı iplikler ile değil “imleyenlerin” oluşturduğu ağaca benzer bir yapı olarak düşünülebilir. Simgesel yapı birbirine çok sıkı kurallar ile bağlanan ve uyum içinde olan bir gösteren sistemi olarak da ifade edilebilir (Nasio, 2009).

Lacan'ın üç yapısı olan imgesel, simgesel ve gerçek öznenin intrapsişik yaşamını yapılandırırken gelişimsel bir yaklaşımdan daha çok yapısal bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. İmgesel dönem, imgelerin, özdeşleşmelerin ve idealleştirmelerin kayıtları ise de aynı zamanda dilin, var olan düzenin ve kültürün alanı olan simgesel düzen ile yapılır ve tutulur (Bernstein, 2015).

Gerçek

Öznenin doğumunun zeminini ifade edecek olursak imgesel ve simgesel düzenlerin dışında kalan ve de içinde kişilik ile ilgili süreçleri barındırmayan gerçek ile ilgilidir. Gerçek ile gerçeklik farklı kavramlar olarak değerlendirilir. Gerçeği hep orada bulunan ve de imgesel ve simgesel düzenler ile ilgili durumların gerçeğin içine çekmenin olanaksız olan bir yapı olarak ifade edebiliriz (İzmir, 2015).

Lacanyen kuramda gerçek bizi çevreleyen dış dünyanın eş anlamlısı değildir. Gerçek ruhsal dünyada konumlanan bir yapıdır (Nasio, 2009). Gerçek Lacan'a göre dilinde dışıdır. Bu nedenle her çeşit sembolleştirmeye karşı koymaktadır. Lacan gerçeği imkansız olarak tarifler ve de simgesel düzen ile simgesel düzene dahil edilemez olarak tarifler. Bununla birlikte her daim bu iki düzeni çevreler ve bu düzenlerde gedikler açar. Lacan sembolleştirilemeyen gerçekten geri geleceğini iddia eder. Sözleri sembolik düzende dışarıda tutulan ve gerçek düzenden tekrardan geri dönen psikotik kişilerde olduğu gibi (Bernstein, 2015).

Gerçek için örnek verecek olursak, örneğin ana rahmindeki bebeğin durumu ve deneyimi ya da henüz konuşamayan ve imgeler dahi oluşturamayan bebeğin deneyimleri Lacanyen anlamda gerçektir. Doğal nesnelere ve olgular gerçeğin dışına simgesel alana çekildikleri zaman alınmış olurlar. Bu nedenle gerçek olan Lacan'a göre olanaksızdır. İnsan sözcülemeye başladıktan ve dil dizgesine simgesel düzene girerek dahil olduktan sonra yaşayabileceği tek gerçek ölümdür. Çünkü ölüm olduğunda tekrardan simgesel düzene dönerek bu durumu ifade edemeyecektir. Gerçek insanın doğumu ya da yeryüzüne düşmesi sonrası zorunlu olarak dahil olduğu bir ortamdır. Ve bu zorunluluk aynı şekilde simgesel düzen içinde geçerlidir. Bu simgesel düzen tarafından gerçek tam olarak algılanamıyorsa da, varlık düzlemiyle gösterenler arasında bir bağ oluşturma hali simgesel düzen sayesinde oluşturulmuş olur. Dolayısıyla gerçek kendi varlık alanından bir miktar koparılarak simgeselleştirilen bir yapıdadır. Bu durumun oluşabilmesi içinse imgeleme gücüne ihtiyaç vardır. Bu bağlamda hem simgesel hem de gerçek düzlemler ile imgesel

düzenin ayrı yarı olarak ilişkide olduğunu ifade edebiliriz. Lacan'a göre simgesel olan imgeleme dönemi olmadan gerçekleşemez (Balkaya, 2013).

Yapısalcılık

Postmodern teorinin kökleri, İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'den (1857-1913) kaynaklanan yapısalcılık olarak ifade edilen bir biçimsel dilbilim yaklaşımına dayanmaktadır. Dilbilim Saussure'den önce dilin daha çok tarihsel kökenleri ile ilgileniyordu ve anlamın ne olduğunun bu şekilde anlaşılacağı düşünülüyordu. Fakat Saussure anlamı dil sisteminin işlevi olarak ele aldı. Lacan simgesel düzlemin ve bilinçdışının işleyiş ilkelerinin dil ile bağlantısını ortaya koymak için yaptığı çalışmalarda Saussure'ün kuramından esinlenmiştir (Appignanesi, Garratt, Sardar ve Curry, 2007).

Öteki ve öteki

Freud kuramında öteki ile ilişkinin ruhsallığın oluşumu için gerekli olan temel bir durum olarak ortaya koymuştur. Lacan ise ötekiyi iki farklı yapı tanımlayarak yapılandırır. Lacan benzer ve imgesel eş olan ve küçük harf ile yazılan ötekiyi (autre-küçük harfle yazılır) imgesel özdeşleşme durumlarının kaynağını oluşturan bir şekilde açıklar. Bundan farklı olarak Öteki ise büyük harfle başlayarak yazılır (Autre-büyük harfle yazılır) ve simgesel düzleme aittir. Ve simgesel düzeni ve dili oluşturandır. Lacan'ın "Bilinçdışı Ötekinin söylemdir" sözü, simgesel düzen içerisindeki öznenin Öteki aracılığı ile ve ondan başlayarak yapılandığını ifade etmiş olur (Parman, 2011).

Arzu

Lacan "gereksinim" ile "arzu" arasında bir ayrım olduğunu vurgular. Açlık ya da susuzluk gibi bir fizyolojik gereksinim doyurulabilir. Lacan arzuyu tanımlarken, temel insani ihtiyaçların ötesinde bir alana onu konumlandırır. Ve Freud'un bahsetmiş olduğu "istek" kavramından da daha farklı ve geniş kapsamlı olduğunu ifade eder. Ve Spinoza'dan etkilenerek arzuyu "insanın özü" olarak vurgular. Ve Arzuyu varoluşumuzun tam merkezinde görerek *eksiklikle* ilişkilendirir. Ve bu iki durumun birbirine bağlı olduğunu ifade eder.

Arzunun ve bilinçdışının kurulumunun temel bir eksiklikle ilişkilendiren Lacan, bu eksikliği, fallus yoksunluğu olarak ortaya koyar. Bu bağlamda Arzuyu, öznedeki ve de Öteki'nde sembolik düzende eksik olan bir şeylerin dışı vurumu olarak görür. Özne kendisinin toplumsal düzen içerisindeki sembolik konumunu Öteki aracılığı ile elde eder. Özne bu bağlamda Ötekine bağlı ve

de bağımdır denilebilir. Ve öznenin arzusunun oluşumu Ötekinin arzusuna bağlıdır. Lacan bu durumu “Arzu Ötekinin arzusudur” şeklinde ifade eder (Homer, 2013).

Jouissance

Başka dillere çevirisinde zorluklar yaşanan bu terimi anlamak için Fransızca *jouir* kelime köküne bakmakta fayda var. Bu kök Fransızca argo ve cinsel bir anlam olarak boşalmaktan tutunda hukuki bir anlam olarak haktan istifade etmek (*jouir de droit*) şeklinde kullanılabilir. Jouissance Lacan’ın haz ilkesinin ötesinde yerleştiği bir kavramdır. Freud’un bahsetmiş olduğu haz (lust) bedensel ve ruhsal bir gerilimin boşalması ve de bir açıdan da doyumun sağlanabildiği bir durum iken jouissance bir tatminin dışında bir dürtü tatminini ifade eder ve dolayısıyla da imkansızdır (Lacan, 2013).

Bu terim 1960’lı yıllardan itibaren Lacanyen kuramın merkezine yerleşmiştir. Bunun nedenine bakacak olursak tamda bu yıllarda Lacan’ın “gerçek” konusu üzerine yoğunlaştığını görürüz. Lacan tanımladığı bu kelimenin diğer dillere değiştirilmeden orijinal adı ile kullanımını önerse de bu kelime haz ya da keyif (Fransızca *plaisir* kelimesi haz ya da keyif olarak kullanılır) kelimeleri ile karıştırılsa da zevk kelimesi daha uygun bir karşılık olacaktır (Soysal, 2009).

Jouissance, kendi kendisini yatıştırma amacı içerisinde bir gösterenden başka bir gösterene yönelen arzunun aksine mutlak ve kesindir. Freud “ölüm dürtüsünü” hazzın ötesinde olan şeklinde tanımlamıştır. Lacan’a göre arzu jouissance’ın tutarlılığı içerisinde tatmin aramaktadır. Ve pek hoşumuza gitmese de sembolik, ölüm dürtüsünün yönetimi altındadır. Ölüm hazzın ötesinde, erişilmez ve yasaktır. Üstesinden gelinemeyecek nihai sınırdır ve bu sınırdan jouissance ile ilişkilidir (Homer, 2013).

Babanın Adı

Freud histeri olgularından yola çıkarak kuramını yapılandırırken, Lacan’da psikoz olgularını irdeleyerek kuramını yapılandırmıştır. Freud’un yeniden okumasını yaparken, öidipus kompleksinde çizilen baba ile özdeşleşmeyi, affektif, öncül ve köklü bir bağ şeklinde özümleyerek bir baba versiyonuna dönüştürür. Bu süreç Freud’un baba imagosundan simgesel babaya kadar uzanan bir durumu ifade eder. Lacan’ın çoğu seminerinde bu konu işlenmiştir. Ve Babanın Adı, Babanın Adları gibi isimler ile ifade edilerek çalışılmıştır.

Bu terimin önemi hem Lacan'ın kuramındaki merkezi yapısı nedeni ile hem de Freud'un kuramının bir eleştirisi bağlamında kendini ortaya koymaktadır. Babanın Adı, ne babanın özgün adıdır (imgesel, simgesel ya da gerçek) ne de babanın dildeki artikülasyonudur. Bu daha çok yaratıcı ve toparlayıcı bir işlevin metaforu olarak kullanılmış bir ifadedir. Bu ifade ile aslında bir gösteren işaret edilmektedir. Ve annenin arzusundaki fallik anlamın yerine gelen bir durumdur. Lacan'a göre çocuğun simgesel zincire ve dilin alanına girebilmesi için baba metaforunun yerinde olması gerekmektedir. Çocuk yine bu dönemlerde annesinin onu sevdiğini bilmektedir fakat aynı zamanda kendi dışında başka birinin arzulandığını da algılar. Anneni arzusunun kendisinde değil de başka bir yerde, babada olduğunu fark eden çocuk ona sahip olma ya da onun arzusuna sahip olma bağlamında annesinin arzusu olan fallusa sahip olma ikililiğine girer. Bu noktada hiçbir zaman tam olamayacağını yani eksikliği ya da eksikliğini anlayan çocuk sonuç olarak talebin olduğu bir noktaya evrilir. Simgeselleşme, arzu ve yasa ile gelen yasak arasındaki çatışmanın çözüm aracı ya da işlemidir. Ve Simgeselleşme, Lacan'ın gerçek ile ilişkili olarak ifade ettiği, simgesel düzenin etkisi olmadan önce gerçek olan ve de simgel düzen bağlamında hiçbir şey olan Şey (La Chose) den vazgeçme zorunluluğundan doğar (Gürsel, 2015).

Nesne a

Nesne ilişkileri kuramında nesne kavramına karşı bir eleştiri ortaya koyan Lacan, nesneye dair ortaya koyduğu yeni yapıyı Nesne a olarak yazılan küçük a nesnesi olarak formüle etmiştir. Lacan, Freud'un nesne, her daim ikameler ile ulaşılabilen her daim kayıp nesnedir düşüncesine katılıyordu. Yaşamda ortaya konan herhangi bir nesne ile ilgili olarak husule gelen ilişkinin Lacan aslında temel ve kalıcı bir kayıp nesnenin bulunduğunu düşünüyordu. Bu bağlamda da iyi ve kötü nesne ilişkilerini analiz etmek yerine Lacan ilk kayıp nesne ile ilgili ilişkinin analiz edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Lacan'ın ortaya koyduğu bu nesneden nesnenin kaybına geçiş bakış açısı nevrozların psikanalitik tedavisinde yeni bir boyut ortaya koymuştur. Bu duruma histerik bir kişinin, arzusunu, ötekinin arzu nesnesini, kendi arzusunun nesnesi haline getirerek oluşturmasını örnek olarak verebiliriz (Bernstein, 2015).

Daha genel anlamda ifade edecek olursak Lacan'ın histerik söylemine uyan bir durum olarak da hayatımızda sıkça rastladığımız ve çoğu zamanda bire bir muzdarip olduğumuz bir durumdur bu. Arzulanan şeyin bize vereceği tatmin ve tamlık duygusundan çok "arzulamanın arzulandığı" fakat tam olarak tamamlanamamanın (tam olamamanın) verdiği bir rahatsızlık ile ya ulaşamadığımız

temel kayıp nesnenin yerine de geçmesi çabası ile bir nesneye yönelik (bu tam da küçük a nesnesi olarak ifade edilebilir) ya da bize kendini "kendine ulaşılabilir hissettiren" sonuçta da bu yüzden "hem arzulanan hem de ulaşamadığı için bizi mutsuz kılan" bir ötekinin arzulanması hali. Burada Ötekinin arzusu varoluşumuz için Ötekinin söylemine ve var edişine muhtaç bir özne alanında yapılanmaktan kaynaklanmaktadır denilebilir.

Kesme

Lacan'ın teorisinde çok da tartışılan bir başka konu başlığı ise "*Kesme*'dir. Bu konuyu anlatmadan önce Freud'un "*Hiçbir tıbbi alet ya da prosedürün kötüye kullanılmayacağına garanti yoktur; eğer bir bıçak kesmiyorsa iyileştirmek için kullanılmaz*" sözünü hatırlamakta fayda vardır. Bu analistin seansa müdahalelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Kesme; seans seyri esnasında hastanın önemli bir şeyi bulduğunu iddia ettiğinde, bir şeyi inkar ettiğinde veya bir dil sürçmesi anında kullanılabilir. Psikanalist seansın seyri esnasında bu durumda seansı keserek sözel olmayan bir şekilde bu noktadaki önemli durumu ifade etmiş olur. Bu anda analizanın söylediklerinin önemli olduğu ve üzerinden hızla geçilmemesi gerektiği ortaya konmuş olur (Fink, 2016).

Tartışma ve Sonuç

Özne, Doğumu ve Konumu

J. D. Nasio "Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders" adlı eserinde Freud'un kendisine babanın bedeninin oğulları tarafından gövdeye indirilişi ile benin nasıl doğabildiğini sorduğu yerde, Lacan öznenin çok özel mantıksal bir süreçten nasıl doğabildiğini sorar der. Daha da detayla bir özne hiçbir şeyden nasıl doğar? (Nasio, 2007).

Lacan psikolojiye özneyi dahil eden kişi Descartes'dır der. Freud ise bilinçdışı kuramını kuran kişidir. Bu bağlamda Lacan, öznenin asıl yerini gösterenin Freud olduğunu ve öznenin yerinin bilinçdışı olduğunu ifade etmiştir. Ecris seminerinde Lacan bilim ve hakikatte Descartes'in öznesini çok tartışmaktadır. Descartes batı rasyonalizminin ve bilimsel metodolojinin kurucusudur denilebilir. "Cogito, ergo sum", Türkçesi: "Düşünüyorum öyleyse varım" felsefi tümcesinde özne düşündüğünü anladığında kendinde bulunmakta fakat bu sözde öznenin var olduğu yer bağlamında bir devamlılık mevcut. Fakat Lacan, düşündüğüm an ile düşündüğümü

anladığım, fark ettiğim an arasında bir farkın olduğunu ifade etmiştir. Ben konuşurken neyi konuştuğumu fark ederim fakat bu hep devam etmez ve de ben çoğu zaman kendimden kaçırım şekline ifade etmiştir. Anlattığı ve neyi konuştuğunu fark etmeyi kaçırdığı andaki yerinde bilinçdışı olduğunu ifade eder. Bu bağlamda öznenin eminliği aslında bir eminliğin olmayışına dair bir eminlik olarak ifade edilebilir.

Lacan'ın yukarıda bahsettiğimiz, öznenin tam olarak anlaşılmasında değerlendirilmesi gereken her üç düzleminden birisi olan gerçeğin karşımıza bilinçdışında bir çatlak ya da yarık olarak çıktığını ve bu yarığın onu çalışan analistlerce psikolojize yorumlarla dolgulamaya çalışıldığını Lacan ifade etmektedir. Bu bağlamda da bilinçdışının kavramsallaştırılmasına karşı çıkmaktadır. Lacan aynı zamanda bilinçdışının bir dil gibi yapılanışını ve Saussureyen dilbilimden etkilenerek ifade ettiği gösteren gösterilen ilişkisi bağlamında bilinçdışının gösterenler ağı şeklinde yapılanışını Freud'un Sinyorella örneğinde ortaya koyar. Bu örnekte Freud "Siyor" kelimesini unutuyor. Lacan bu durumlar için "Aramıyorum buluyorum" demektedir. Lacan'a göre bu gibi bilinçdışı bağlantılı unutma eylemlerinde aslında bir unutuştan ziyade bilme bulma eylemi olmakta. Unuttuğu yerde aslında bulduğunu ve bu bulunan yerde bir yarığın ortaya çıktığını ifade etmekte. Ve Lacan tamda bu yerde aslında bizim özneyi gördüğümüzü ifade eder (Soysal, 2016).

Kaynakça

- Appignanesi, R., Garratt, C., Sardar, Z. ve Curry, P. (2007). *Herkes için postmodernizm*
- Balkaya, D. (2013). *Özerk dil dizgesinden lacan'ın simgesel düzenine*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bernstein, W. B. (2015). Jacques Lacan. G. O. Gabbard, B. E. Litowitz ve P. Williams. (Editörler). *Psikanaliz temel kitabı, (Birinci Baskı)*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü
- Fink, B. (2016). *Lacancı psikanalize bir giriş: klinik ve kuram*, (Çev. Öğütçen Ö.). İstanbul: Encore Yayınları.
- Gürsel, D. (2015). "Babanın adı". *Libido İki Aylık Psikanaliz Dergisi*.
- Homer, S. (2013). *Jacques Lacan*. Ankara: Phoneix Yayınevi.
- <https://ismailhakkialtuntas.com/2014/10/31/yeni-baslayanlar-icin-lacan/>

- İzmir, M. (2013), *Öznenin diyalektiği, Hegel, Sartre ve Lacan* (1. Baskı). İmge Kitapevi Yayınları. Ankara.
- İzmir, M. (2015, Eylül-Ekim). Simgenin imgesel halleri. *Libido İki Aylık Psikanaliz Dergisi*,17, 8-16.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı seminer 11. Kitap*,(çev. Nilüfer Erdem), İstanbul, Metis Yayınları.
- Nasio, J. D. (2006). *Psikanalizin yedi temel kavramı* (Ö.Erşen, Ö. ve M. Erşen, çev.) İmge Kitabevi, Ankara.
- Nasio, J. D. (2007). *Jacques Lacan'ın kuramı üzerine beş ders*. (Ö.Erşen, Ö. ve M. Erşen, çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Nasio, J. D. (2009). "Jacques Lacan kuramının genel kavramları" (A. Aydın, çev.), *Monokl Dergisi Lacan Özel Sayısı* (Ed. Y. Keskin), Sayı VI-VII, İstanbul, içinde, s.s. 48-53.
- Parman T. (2011). Jacques Lacan (1901-1981), Çağdaş psikanalizin avrupalı yorumcusu., A. A. Köşkdere. (Editör). *Psikanalitik psikoterapiler*, (1. Baskı). Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Soysal, Ö. (2009). *Başlangıçta zevk vardı*. MonoKL Lacan Özel Sayısı, 606-610.
- Soysal, Ö. (2016). *ODTÜ klinik psikoloji Lacan semineri, Lacanyen eğitim programı* (A.L.I), "Psikanalizin Dört Temel Kavramı" adlı Psikanalitik Eğitim programı, ODTÜ Klinik Psikoloji, Ankara
- Şahin T. (2015). *Büyük öteki: Varlığımızın, yokluğuna feda olduğu "Açmazımız"*. *Libido İki Aylık Psikanaliz Dergisi*.